

בעניני ראש חודש ובפרט הנוגע לאדר המעוברת - שיעור 844

I. הלכות ראש חודש

- (א) **עשיית מלאכה** ראש חודש מותר בעשיית מלאכה והנשים שנוהגות שלא לעשות בו מלאכה הוא מנהג טוב (תי"ז - ה) והטעם לפי שלא פרקו נזמיהן לעגל לכן ניתן להם ר"ח ליום טוב (מ"ב ג) אם המנהג לעשות מקצת מלאכות אזלינן בתר המנהג ועיין בכה"ל שהביא דעת ר' ירוחם שאינו חיוב על הנשים שלא לעשות מלאכות רק אם נהגו כן מנהג טוב הוא אבל הביא השב"ל שהוא לחוק מימות משה רבינו והוא דעת רוב הפוסקים שבת ישראל מחויבת לנהוג לפרוש עכ"פ ממקצת מלאכות ועיין בערוך השלחן (תי"ז - י) דנשים העוסקים באומנות עושות מלאכה וצריך לומר דלא קיבלו עלייהו להפסיד פרנסתן
- (ב) **מלאכות האסורות לא מפורשת בחז"ל** אמנם בירושלים נהגו הנשים להמנע מכביסה תפירה וסריגה (ספר ראש חודש דף ר"ס בשם הגרשז"א ויבלח"א הגרי"ש אלישיב) אבל גיהוץ מותר והגרשז"א התיר כביסה במכונת כביסה ורב אלישיב אסר גם זה ואם המלאכה היא לצורך ר"ח מותרת (אשל אברהם מכוטשאטש)
- (ג) **בברכת החודש הנשים אינן חייבות** שהיא לא מדינא דגמרא אלא תקנת ראשונים ולא מצינו לאחד מהפוסקים שיחייבן הנשים ולא עדיף מתפלת ערבית (אשי ישראל פרק ל"ע - הטרה ג)
- (ד) **נכון להכריז את זמן המדויק של המוליד** ואם לא אמרו אין זה מעכב (שערי אפרים עמ"י - ל"ז) ויש מכריזים לפי המולד שבירושלים מצד קדושת ירושלים (אשי ישראל דף תכ"ג)
- (ה) **לא מצאתי מי שכתב שצריך מניין לברכת החודש לעיכובא**
- (ו) **לסדר יום כיפור קטן** שהוא ערב ר"ח יש מתענין מקצת היום או כולו ואומרים במנחה סדר יום כיפור קטן לפי שר"ח הוא יום כפרה על חטאות החודש שעבר ועיין במ"ב (תי"ז - ז) דאף מי שאינו מתענה מ"מ צריך לעשות תשובה ביום זה ולתקן את עוונותיו ועיין פניני רבינו הקהילות יעקב (ל"ט) שתפילת יו"כ קטן היא תפלה חשובה המועילה לבטל גזירות קשות רח"ל וכן משמע מהערוך השלחן ויש שכתבו שמי שתורתו אומנתו ויש לו לב מבין בגמרא ופוסקים אינו צריך לבטל מלימודו כדי לומר סדר זה דבלאו הכי תלמוד תורה מכפר עם התשובה (ספר ר"ח דף ק"ד)
- (ז) **יש מקומות שאין מסתפרים** ולא נוטלים צפרנים בר"ח כי כן צוה רבינו יהודה החסיד (סי"ח) אמנם השו"ע (תי"ז - ה) כתב דמותר בעשיית מלאכה ולא כתב שיש איסור בתספורת או נטילת צפרנים
- (ח) **אבל לפני התיבה** בערב ר"ח במנחה יש מתירין (פמ"ג ח"א קל"ג) ויש אוסרים ובר"ח עצמו יש נוהגים שהאבל מתפלל מנחה וערבית ושחרית עד ההלל ויש נוהגים רק מנחה וערבית ולא שחרית ויש נוהגים שאין מתפללים לפני העמוד כלל (מ"ב קל"ג זקונטרס מאמר קדישין)
- (ט) **להכריז לציבור שיש לומר יעלה ויבוא** קודם שמונה עשרה במעריב עיין במ"ב (תכ"ז - ה) דמותר וכ"כ השער הציון (רל"ז - ז) דסמיכת גאולה לתפלה במעריב לא חמיר כולי האי משום שהיא רק רשות אבל בשחרית אסור וע"ע בכה"ח (רל"ז - י"ז) שהביא המהרש"ל דערבית עכשיו הוי כחובה ואין מכריזין וכן המנהג בירושלים שאין להכריז ויש מכריזים בתוך התפילה בקול רם
- (י) **מברכין החודש מעומד** עיין ברעק"א (ר"ס תי"ז) שהקשה על המג"א שכתב שמברכין מעומד דוגמא לקידוש החודש שהיה מעומד אמנם צ"ע דמשמע מר"ה (פרק ג) שקידוש החודש היה מיושב ועיין באג"מ (ה - קמ"ג) שמתרץ דהבית דין ישבו ככל פסק דין שצריך לאומרו בישיבה אבל העם היה מעומד ועוד משום הס"ת
- (יא) **אין לדלג יעלה ויבוא לומר קדיש** דעוסק במצוה פטור מן המצוה אף בעוסק במצוה קלה ואין בגדר מעבירין על המצוות (יחזה דעת ח - ע"ז)
- (יב) **להתחיל סעודת שלש סעודות ביום שבת** ולהמשיך עד מוצאי שבת והוא ר"ח עיין בשו"ע (קפ"ח - י) דאזלינן בתר התחלת הסעודה ואומרים רק רצה וכ"כ הב"ח והשו"ת יחזה דעת (ג - נ"ה) והעה"ש אמנם דעת הט"ז שיכולים להזכיר גם רצה וגם יעלה ויבוא דאינו כתרתי דסתרתי כמו יקנה"ז ודעת המג"א שהובא במ"ב הוא דאם אכל פת גם בלילה מוטב להזכיר של ר"ח דזה יש חיוב לכ"ע משא"כ רצה דיש פלוגתא בין הראשונים לדעת הרא"ש אין חיוב להזכיר כלל כשמברך במוצ"ש וכמו שאין

מתפללים מנחה לשכת במוצ"ש לתפלת תשלומין ואבאר ועיין בפסקי תשובות (קפ"ח - כ"ה) ויש נזהרין לברך ברכת המזון קודם הלילה ועביד כמו עביד ועביד כמו עביד

II. מן הדין לעבר השנים צריך שיהיה על ידי בית דין הגדול שבירושלים אמנם היום שאין לנו סמכינן על הלל הנשיא שתיקן לנו חשבון העיבור העתידיים לבוא (רמב"ם ספ"ט המלוות מ"ע קנ"ג ובחינוך פר' ז' מ"ז ד' ובהרמב"ן זה שנתו על זכרי הרמז"ס)

III. ההערות

(א) **ברכת האילנות** בשנת העיבור אם יש לחוש שלא ישארו פרחי האילנות בניסן אז יברכו האילנות באדר (שו"ת יחיה דעת ח - ח)

(ב) **כשמברכין החודש** אז באדר ראשון עיין ברמ"א (תכ"ז - ח) דאמר אדר סתם ובשני אדר שני אבל המ"ב (תכ"ז - ג) כתב דבראשון יכתוב אדר ראשון ובשני אדר שני

(ג) **מי שמתענה** בז' באדר אז בשנה מעוברת מתענה בראשון מ"ב (תק"פ - ט"ו)

(ד) **לענין זכירת עמלק** יש סוברים כי בערב שנה מעוברת יכוון לצאת ידי חובת קריאת פרשת זכור בעת שקוראים פרשת כי תצא דאם לא כן יהיה יותר מ"ב חודש וע"ע במועדים וזמנים (ז - קס"ו) שלא חששו לזה

(ה) **חתן בשנה ראשונה** שיש חיוב לשמח אשתו ושחתן היוצא מביתו תוך שנתו עובר בעשה (סוטה מ"ג - מ"ד) ולגבי שנה מעוברת סגי ב"ב חודש (שדי חמד חלק ה' צמערכת הגו"ן כלל נ"ז)

(ו) **נעשה לו נס** וקיבל על עצמו לעשות סעודת הודאה עיין במ"ב (תל"ז - ז) שיעשנו באדר ראשון אמנם המ"ב (תרפ"ו - ח) כתב שיעשנו בשני וסותר עצמו ועיין בשו"ת רבבות אפרים (ד - קע"ה) שחלק בין אם נדר לעשות פורים אז יעשה אדר ב' בין אם נדר לעשות שמחה דאז באדר א' וע"ע בפסקי תשובות (תרפ"ו - 22) ועיין בספר שנת העיבור (דף נ"ד)

(ז) **בימי שובבים** בשנה מעוברת מוסיפים ג"כ פרשות תרומה ותצוה ויש המוסיפים ג"כ פרשת ויקהל פקודי (מג"א סו"ס תרפ"ה)

(ח) **מי שנולד באדר פשוטה ונעשה בר מצוה בשנת העיבור** אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני (רמ"א בשם שו"ת מהר"י מינץ ע"ס) אמנם בתשובת מהר"ש הלוי (ט"ז) פסק דהבר מצוה באדר-א' והמחלוקת תלוי באיזהו חודש האדר העיקרי ואיזהו החודש הנוסף ואנו פסקינן כהרמ"א דמשום לסמוך גאולה לגאולה נעשה אדר-ב' לעיקר ודלא כהמהר"ש הלוי שהוא רק טעם לעשות פורים באדר-ב'

(ט) **מי שנולד באדר-א' בשנה מעוברת** ושנת הי"ג יהיה ג"כ מעוברת עיין במג"א (נ"ה - י) שנעשה בר מצוה באדר שני דאשתקד היתה שנה פשוטה א"כ לא מלאו לו י"ג עד אדר השני ועיין בשלחן שלמה (נ"ה - ה) דפסק כהמג"א וכ"כ השו"ת חת"ס (קס"ג צסופו) דאין שום נער נעשה בר מצוה עד אדר השני כהמג"א אמנם עיין בבאר היטב (י"ח) ובשע"ת (ה) שהביא הפוסקים שסוברים שנעשה בר מצוה באדר א' שכן המנהג פשוט אצל כל בעלי הוראה וכ"כ המ"ב (מ"ג - י) וכ"כ הערוך השלחן (י"ד) דרובו סוברים באדר א' וראה בזכר שמחה (סימן ו) שכתב שבדבר שהוא מן התורה כגון לענין צירוף להתיר נדר או לענין קידושין או קידוש על הכוס בליל שבת וכדומה יש מקום לחוש לדעת המג"א וכ"כ בספר תורת חיים (נ"ה - י"ד) ולכן לענין נער כזה יש מקום להקל שקריאת התורה בשבת שחרית הוא מתקנת משה רבינו וע"ע במגילה (כ"ג) דהכל עולים למנין שבעה ואפילו קטן משום שאין הכוונה בקריאת התורה אלא כדי להשמיע העם (מאירי צמ"ל כ"ד) אמנם כעת לא נהגו לקרא קטן לתורה אלא רק למפטיר (מג"א רפ"ז - ו ומ"ב י"ג) ומ"מ יש סניף להתיר ועיין בשו"ת יחיה דעת (ד - כ"ג) וע"ע באג"מ (ז - ע"ג) בטעו בזמן בן י"ג שנה אין להיות מקרא לקרואים אחרים כהמג"א בשם כנה"ג וכן לא יוכל קורא גדול לקרוא עבור קטן העולה שקטן אינו בדין שליחות וגם לעשות שליח עבורו ולכן אף בשעת הדחק אין להקל אבל מ"מ לדינא אם הוא צער גדול להבר מצוה ומשפחתו ורוצה להקל כהפמ"ג ודעימיה אין למחות אך הקטן כשעולה בעצמו יכול לקרוא פרשתו בעצמו ויוצאין בזה הציבור ובנ"ד שהוא רק ספק אין למחות ולבטל שמחת המשפחה

(י) **יום הזכרון בשנה מעוברת למי שמת בשנה פשוטה** כתב המחבר (תקס"ח - ז) דיתענה באדר-ב' והרמ"א דיתענה באדר-א' דשאני יום היארצייט דתלוי בפלוגתא דר"י ור"מ בנדדים (ס"ג) השו"ע פסק כר"מ וכהרמב"ם והרמ"א פסק כר"י וכהרא"ש וכ"כ התה"ד (ל"ד) מטעם דאין מעבירין על המצות ושורש המחלוקת מה נקרא סתם אדר בלשון בני אדם ועוד נפק"מ לענין גיטין ונדדים ואבאר ויש מחמירים להתענות בשניהם מ"מ אדר-א' העיקר לבני אשכנז ולכן לא ידחה חיובים של אחרים שיארצייט שלהם בודאי וגם מי

- שנדר להתענות בשניהם מתחייב בשניהם מ"מ האבלים האחרים א"צ ליתן לו העמוד וכדומה
- (יא) **מת אביו בשנת העיבור בער"ח אדר שני** שהוא כ"ט לאדר ראשון מתענה בשנה פשוטה בכ"ט באדר ולא בכ"ט בשבט ודלא כהשע"ת (תקס"ח - ט"ז)
- (יב) **יש מנהג לבדוק המזוזות בכל אדר של שנת העיבור** כיון שא"א להחזיק טוב את החשבון (נטעי גבריאל דף ק"ט בשם יוסף אומץ)

IV. האם נס הפורים אירע בשנה פשוטה או מעוברת והנפק"מ

- (א) **לשיטת רבי אליעזר ברבי יוסי** השנה היתה מעוברת והנס נעשה באדר-א' וקורין המגילה באדר-א' (מגילה ו:) מעשה רב
- (ב) **להרא"ש** אליבא דרבי שמעון בן גמליאל שנה שנעשה בה הנס היתה שנה מעוברת והנס נעשה באדר השני (מגילה ו:) אין שום קדושה לאדר-א' בזמנינו
- (ג) **להרמב"ם** (מגילה 3 - י"ג) אליבא דרבי שמעון בן גמליאל השנה היתה אמורה להיות מעוברת והגזירה היתה באדר-א' אך לבסוף לא עיברה ונעשית שנה פשוטה ולסמוך גאולה לגאולה עדיף ואמרינן אין מעבירין על המצות דוקא במצוה שכבר מוטל עליו אבל מצוה שאנו מקבלים עלינו תחלה ועדיין לא נתחייבנו בה לא שייך כל כך זריזין מקדימין ואין מעבירין ולסמוך גאולה לגאולה עדיף (אור ישראל תשל"ז - ז דף קל"ז בשם החתם סופר)

V. הנפקא מינה להלכה בין שיטות הרא"ש והרמב"ם

- (א) **אין בין אדר ראשון לאדר שני** אלא קריאת המגילה ומתנות לאכיונים הרא"ש סובר דהמשנה מיירי בקרא המגילה ואח"כ עיברו השנה ואז שווין לכו"ע שאסור בהספד ותענית בין כראשון בין בשני אמנם בזמנינו שיש לוח קבוע כתב הרא"ש דנראה לו דמותר בהספד ותענית אמנם דעת הרמב"ם (3 - י"ג) דאין חילוק וזה לשיטתו הנ"ל וכ"כ הר"ן (שם)
- (ב) **הספד ותענית יום י"ד וט"ו שבאדר ראשון - לדעת הרמב"ם** וכ"כ השו"ע (תל"ז - ב) דאסורים וי"א שהוא דעת הרא"ש דמותרים וטעמו משום דהנס נעשה באדר-ב' אמנם דעת הרמב"ם דהנס נעשה בשנה פשוטה דהיתה להיות מעוברת ולא עיברו משום לסמוך גאולה לגאולה ועוד משום יום שנולד משה רבינו היה באדר-א' והרמ"א מכריע דאסור בהספד ותענית כהרמב"ם
- (ג) **משתה ושמחה בי"ד שבאדר ראשון - לדעת הרמב"ם וסעייתו** חייב להרבות במשתה ושמחה כי הגזירה היתה על י"ד אדר-א' רק לא עיברו השנה אמנם לדעת הרא"ש הגזירה היתה על אדר-ב' לכן אין זכר לנס פורים באדר-א' הרמ"א פסק דירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים ועיין במ"ב דרבינו יחיאל מפאריז היה רגיל להרבות ולהזמין אנשים לסעודת פורים קטן וזהו שסיים הרמ"א וטוב לב משתה תמיד היינו שטוב להרבות לכבוד הנס שנעשה בעתים הללו (ועיין בשע"ת תל"ז)
- (ד) **פנים חדשות לענין שבע ברכות לפורים קטן - הנימוקי או"ח** (תל"ז) כתב דלא יברך כיון דהוא ספק ברכות להקל
- (ה) **תענית חתן וכלה אין מתענים בפורים קטן** נטעי גבריאל (דף י)
- (ו) **אבל להתפלל לפני התיבה בפורים קטן - עיין במ"ב** (תקפ"ח - סק"ז) דיכול להתפלל וכן משמע מהמ"ב (תרע"ח - סקמ"ד) אפילו בחנוכה וע"ע בכה"ל (קל"ז) דבימים שאין אומרים בהם למנצח וא"א אין להאבל להתפלל לפני העמוד וצ"ע
- (ז) **הל בשבת אין אומרים אב הרחמים** וצדקתך במנחה
- (ח) **משנכנס אדר מרבין בשמחה** אם נוהג בשנה מעוברת ג"כ באדר-א' זה גם כן תלוי במחלוקת הרמב"ם והרא"ש (שו"ת חת"ס קס"ג ושאלת היעב"ץ 3 - פ"ח)
- (ט) **מנהג להדביק בכותל טבלאות משנכנס אדר מרבין בשמחה באדר-א'**
- (י) **דיני משפט עם העכו"ם דטוב שיתקיים בחודש אדר** אם זה ג"כ באדר-א' אפשר תלוי בהמחלוקת ועיין ביעב"ץ שכתב דרק באדר-ב' אומרים כן משום שסמוך לניסן ועוד דאדר ראשון מזלו דלי ורק אדר-ב' מזל של דגים ואיברא עיין ברש"י (שנת קנ"ו) דאין מזל לישראל דע"י תפלה וזכיות נשתנה מזלי